

ÖĞRETMEN ADAYI DEMOKRATİK EĞİLİM ÖLÇEĞİ GELİŞTİRME ÇALIŞMASI**Sait AKBAŞLI***Yrd. Doç. Dr. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi, sakbasli@gmail.com***Tuğba YANPAR YELKEN***Prof. Dr. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi, tyanpar@gmail.com***Önder SÜN BÜL***Arş. Gör. Dr. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi, ondersunbul@yahoo.com***ÖZET**

Bu çalışmanın amacı, öğretmen adaylarının demokratik eğilimlerini belirlemeye yönelik bir ölçme aracı geliştirmektir. Bu amaca ulaşmak için çeşitli kuramsal kaynaklar ve alandaki uzman kişilerle görüşülerek ölçek maddeleri hazırlanmış ve Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim görmekte olan 3 ve 4 sınıfta 537 öğretmen adayı örnekleme alınmıştır. Verilerin analizi için açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Bu analizlerin sonucunda ölçeğin, tek boyutlu fakat 4 bileşenli bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. Bulunan faktörler; Öğretmenin demokratikliği, Öğrenciye dönük demokratiklik, Sınıf yönetimi ve İfade özgürlüğü bileşeni olarak adlandırılmıştır. Genel ölçeğe ait Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı **.74**, bileşenlere ait güvenirlik katsayıları sırasıyla **.83, .76, .61 ve .62** olarak bulunmuştur. Bu bulguların ölçeğin ilk geçerliliği ve güvenirliği için tatmin edici kanıtlar olduğu söylenebilir.

Anahtar sözcükler: Demokrasi, Demokratik eğitim, Öğretmen eğitimi, Eğilim, ölçek.

A STUDY TO DEVELOP A SCALE FOR PROSPECTIVE TEACHERS' DEMOCRATIC TENDENCY**ABSTRACT**

The purpose of this study is develop a scale to determine the democratic tendency of prospective teachers. To achieve this aim, various theoretical sources were analysed by consulting the experts in the field and the items of the scale were formed. The study group consists of 537 prospective teachers of 3rd and 4th grade, attending the Faculty of Education, Mersin University. Upon the analysis, it was seen that the scale had a structure of one dimension with four components. The components are the democratic level of prospective teachers, the democratic approach to students, Class management and freedom of expression. The Cronbach alpha reliability coefficient is **.74** for the scale and the reliability coefficients for the components are **.83, .76, .61 and .62** respectively. These results indicate that the scale has sufficient validity and reliability.

Key words: democracy, democratic education, teacher training, Trends, scale.

GİRİŞ

Toplumların gelişmesinde ve eğitim sisteminde öğretmenlerin rolü çok büyüktür. Günümüz öğretmeninde model olma ve liderlik rolleri öne çıkmaktadır. Bu nedenle de öğretmenlerin demokratik eğilimler ve anlayışlar geliştirmeleri önemlidir. Bunu geliştirmek için öğretmenlerin yetiştirilmesine gereken önem verilmelidir. Bu araştırma öğretmen adaylarının demokratik eğilimlerinin belirlenmesini amacıyla bir ölçek geliştirmek için yapılmıştır. Çalışmada demokratik algılar, demokratik eğitim ortamı ve sınıfta demokratik öğretmen eğilimi üzerinde durulmaktadır.

Bir yönetim biçimi olarak demokrasi, genel anlamıyla siyasal gücün halkın yetkisinde olması demektir. Sözlük anlamı olarak demokrasi; “halkın egemenliğine dayanan yönetim şeklidir” (TDK, 1992). Ertürk (1981), demokrasinin sadece bir yönetim biçimi olmayıp, bir yaşam felsefesi ve yaşayış biçimi olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda demokrasi, işlerlik yönünden insanoğlunun vazgeçemediği bir sistemdir. Bu sistemin işlerliğini arttıran unsurlardan bir tanesi de, demokrasinin değerler sisteminin alt bir değer sistemi oluşudur. Bu değerler sistemi, demokrasiyi sistemleştirmekte ve öteki sistemlerden farklılığını ortaya koymaktadır (Büyükkaragöz, 1995). Böyle bir alt değer sistemi olan demokrasi, ancak demokrasiyi davranış biçimi olarak özümsemiş ve demokrasi ilkelerini genişleterek yaşama geçirebilmiş bireylerden oluşan toplumlarda yaşar ve gelişir. Eğitim, toplumun kültürünü bireylere aktarma işlevini yerine getirirken, bütün değerlerle birlikte demokrasi kültürünü de kazandırmalıdır (Edwards, 2008).

Demokratik yaşam kültürünü ve demokratik değerleri kazandırma görevi, okulun ve eğitim programlarının temel görevleri arasında sayılmaktadır (Davis, 2003; Blair, 2003). Davies (1999) demokratik yaşam kültürünün gelişmesini, eğitim sistemlerinin demokratik oluşuna bağlamaktadır. Konuya bu yönden bakıldığında, okulöncesi eğitimden yükseköğretim de dâhil her aşamada öğrencilere; eleştirel düşünebilme, sorgulama ve tartışma becerilerinin kazandırılması gerekmektedir (Tarrant, 1989; Dick ve diğer. 2001; Garrison, 2003; Rowland, 2003; Gözütok, 2004; Marri 2005; 1038; Smith ve Rogan, 2005; Akt: Karahan ve Diğ. 2006).

Demokratik değerleri bir yaşam biçimine dönüştürmüş bireylerin yetişmesi okul ortamı içerisinde, ancak bu değerleri benimsemiş öğretmenlerle mümkündür (Çankaya ve Seçkin 2004; Akt: Genç ve Kalafat, 2008). Bu yapı içerisinde sistemin temel yürütücüleri olan öğretmenlerin inaçları ve değerler sistemi ile içinde var oldukları görsel yapıyı nasıl algılayıp ne tür anlamlandırmalarla yorumladıklarının anlaşılması önem taşımaktadır. Bireysel özgürlüğün gerçekleşmesi için, bireyin hayal gücünü destekleyerek onun merak güdüsünü tatmin edecek ve özgür düşünmesine zemin hazırlayarak, öğrenciyi biyolojik sınırlarına kadar geliştirecek demokratik bir eğitim programına gereksinim olduğu açıktır (Hotaman, 2010). Demokratik eğitim sınıflarda kişiler ve kültürler arası ilişkileri iyileştirmeye odaklanan bir eğitim yoludur (Dewey, 1916; Akt.: Sentora, 2006).

Türkiye’de de, Osmanlı döneminde reform hareketleri ile başlayan demokratikleşme süreci (Karpat, 1996), cumhuriyetle güçlenerek devam etmektedir. Cumhuriyetin başlarında Türk eğitimi hakkında ayrıntılı bir rapor hazırlayan Dewey, Türkiye’nin demokratikleşmesinin temelini okullarda demokratik yolla yapılan eğitim ve öğretim uygulamalarının oluşturacağını vurgulamıştır. Birçok araştırmacının (Levin, 1998; Touraine, 2002;

Shechtman, 2002; Kıncal ve Uygun, 2006; Akt: Karadağ ve diğ. 2006) değindiği gibi, ülkelerin demokratikleşmesinde temel rolü okullar ve okulların yönetimleri oynamaktadır.

Demokratik bir toplum olmanın temel koşulu, demokratik bir eğitimidir (Edwards, 2008). Demokratik bir eğitim, insanların sınıf, ırk, cinsiyet, düşünce farklılığına göre değil, bireysel kavrama gücüne dayalı olarak düzenlenen eğitimidir (Gökçe, 2005). Bu nedenle demokratik eğitim, “demokratik düzenin” garantisidir. Yetiştirdiği insanlarca korunup geliştirilemeyen rejimler, zaman içinde değişmek zorunda kalırlar. Dewey’e göre; bir ideal olarak demokrasi, politik yaşamın sosyal görevlerinin ve sorumluluklarının bilincine varabilecek kadar eğitim düzeyi yüksek bir halka gereksinim duyar (Gutek, 2001). Aksi takdirde Eflatun’un da dediği gibi, “halkın eğitimi yetersiz olduğu zaman, belli ilkelere bağlı olmayan liderlerin doymaz arzuları, demokrasiyi kolaylıkla demagojiye ve despotizme dönüştürebilir” (Akt.: Gözütok, 2004).

Demokratik eğitimin hedefi; bağımsız, dünyaya bakışında sorgulayıcı ve çözümleyici olan ve yine de demokrasinin kuralları ile uygulamalarını derinlemesine bilen yurttaşlar yetiştirmektir. Bu hedefi gerçekleştirmede eğitim temel araçtır (Hotaman, 2010). Demokratik bir eğitim okullarda öğrencilerin demokrasiyi yaşamaları ile sağlanabilir. Demokratik eğitim, demokrasinin ilke ve kurallarının, insan hak ve özgürlüklerinin eğitim programlarında açık ya da örtük hedeflere dönüştürölüp, öğrenme yaşantıları yoluyla toplumun genç bireylerine kazandırıldığı eğitimidir. Demokratik eğitimin hedefi; bağımsız, dünyaya bakışında sorgulayıcı ve çözümleyici olan ve yine de demokrasinin kuralları ile uygulamalarını derinlemesine bilen yurttaşlar yetiştirmektir (Karakütük, 2001). Öğretmenler ve öğretim üyeleri, sınıf içinde herhangi bir olaydan dolayı azınlıkta kalan öğrencilerin görüşlerini daha fazla dikkate almalı ve tartışılmasına olanak sağlamalıdır (Aydoğan ve Kukul, 2003).

Öğrencilerin demokratik kurallar çerçevesinde düşünmeleri, tartışmaları, eleştirmeleri ve eleştirilmeleri, farklı düşüncelere ve çoğunluğa saygı duymaları, hoşgörölü davranmaları, fikirler arasında uzlaşmaya varmaları sağlanmalıdır. Bu etkinliklerin yapıldığı bir ortamda yaşayan bireyler, demokrasinin gerektirdiği bu tutum ve davranışları yaşayarak, daha kolay ve daha kalıcı bir şekilde kazanabilirler (Yeşil, 2003). Demokrasi eğitimini içeren bir ders öğretmenin ve öğrencilerin günlük yaşamdan getirecekleri egemen olma, uzlaşma ve birleştirme davranışlarının çözölmenmesi yapılarak işlenebilir (Miser, 1991; Kepenekçi, 2003).

Demokratik davranışlara sahip olma, bir öğretilimde olması gerekli en önemli özellikler arasında yer almaktadır (Duman ve Koç, 2004). İyi bir öğretmenin özelliklerinin neler olması gerektiği konusunda birçok araştırma yapılmış ve bunlara dayanılarak davranış listeleri hazırlanmıştır (Yağcı 1997, Dilek 1993; Gary, 2002). Ancak üniversite öğretim elemanlarının özellikleri ve öğrencilerle ilişkileri üzerinde yapılmış fazla bir araştırma bulunmamaktadır (Ergün ve diğerleri,1999).

Bazı araştırmalarda öğrenciler öğretmenlerin genellikle otoriter ve baskıcı davrandıklarını ortaya koymaktadır (Ertürk 1970; Tezcan, 1981, Kavak, 1986; Büyükkaragöz 1990; Atasoy 1997). Öğretmen hoşgörölü ve sabır içinde çocukların duygularını kabul etmeli, yargılamayan bir ses tonu ile sorunları söze dökebilmeli, öğrenci olumsuz bir tavır sergilediğinde kısa, öz ve aşağılamayan bir tavır sergilemeli, öğrencilere farklı öğrenme yöntemleri sunabilmeli, uyarılarını en az kelime ile yapabilmeli, öğrencilerin uygun davranışları görölmesi ve belirtilmelidir (Büyükkaragöz ve Kesici, 1998).

Okullarda özellikle eğitim fakültelerinde demokratik ortamlar oluşturmak demokrasinin geleceği açısından olduğu kadar, toplumun ilerlemesi ve kalkınması açısından da büyük önem taşımaktadır. Alanyazın incelendiğinde Türkiye'de demokratik tutumla ilgili araştırmaların yoğunluğu dikkat çekmektedir. Bir araştırmada; öğretmen adaylarının büyük bir kısmının demokratik değerlere yeterince sahip olmadığı (Çankaya ve Seçkin, 2004) saptanmıştır. Öğretmen adaylarına yönelik olarak Türkiye' de yapılan diğer araştırmalarda ise; grupta psikolojik danışmanın öğretmen adaylarının demokratik tutum düzeylerini olumlu yönde etkilediği (Dilekmen, 1999) ve öğretmen adaylarının Türk Eğitim Sistemi'ni yeterince demokratik olarak algılamadıkları (Gürşimşek ve Göregenli, 2004) saptanmıştır. Öğretmenler üzerinde yapılan araştırmaların sonuçları ise; öğretmenlerin % 88'inin militan demokrasi anlayışını benimsediklerini (Doğanay ve diğ. 2004); ilköğretim öğretmenlerinin demokrasi eğitimini gerekli gördüklerini ve bunu Avrupa Birliği ile özdeş tuttuklarını (Akpınar ve Turan, 2004); ortaöğretim öğretmenlerinin çoğunlukla katılımcı, hoşgörülü, eşitlikçi bir demokrasi anlayışına sahip olduklarını (Yurtseven, 2003) göstermektedir. Son yıllarda ülkemizde yapılan araştırmalar (Aydoğan & Kukul, 2003; Can, 2005; Beycioğlu & Dönmez, 2006; Kesici, 2006; Tanrıoğen & Yücel, 2006; Buluç, 2007; Aslanargun, 2007) incelendiği zaman, eğitim ve okul yönetiminde demokrasi konusunda bazı sorunların yaşandığı ve bu sorunların çözümünün; öğretmenlerin, öğrencilerin ve velilerin yönetimdeki karar sürecine katılımının sağlanarak giderilebileceği üzerinde durulmaktadır.

Türkiye'de demokratik tutumlarla ilgili geliştirilen ölçekler incelendiğinde, geliştirilen ölçeklerin öğrencilerin veya öğretmenlerin genel demokratik tutumlarıyla ilgili olduğu görülmektedir (Bilgen, 1994; Büyükkaragöz, Kesici & Yılmaz, 1995; Gözütok, 1995; Büyükkaragöz & Kesici, 1997a; Büyükkaragöz & Kesici, 1997b; Gömleksiz, 1988). Bu araştırmada Demokratik Eğilim Ölçeği (DEÖ)'nin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Evren ve Örneklem

Ölçeğe ait veriler 537 eğitim fakültesinde okuyan öğretmen aday öğrenciden elde edilmiştir. Ölçek 2008-2009 bahar yarıyılında Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin tamamına uygulanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Ön hazırlık ve madde yazma çalışmaları ölçek geliştirilmeye başlanmadan önce alanyazında benzer konulardaki çalışmalar incelenerek hazırlanmıştır. Bunun yanında 35 öğretmen adayına ilgili konuda açık uçlu soru sorularak cevaplamaları istenmiştir. Bu verilerden hareketle taslak maddeler hazırlanmıştır. Hazırlanan bu taslak maddeler uzman kanısına sunulmuştur. Uzman kanısı için Eğitim bilimleri alanında çalışan 8 uzmandan görüş alınmıştır. Bu görüşler doğrultusunda ve ilgili araştırma bulgularından hareketle maddelere son şekli verilerek toplam 40 maddelik taslak ölçek oluşturulmuştur. Ölçeğin derecelendirilmesi beşli likert tipi olarak hazırlanmıştır. Derecelemeler hiç katılmıyorum, çok az katılıyorum, kısmen katılıyorum, oldukça fazla katılıyorum ve tamamen katılıyorum şeklinde ifade edilmiştir.

Verilerin Analizi: Ölçeğin faktör yapısını incelemek için temel bileşenler faktör analizi ve varimax döndürmesi yapılmıştır. Verilerin faktör analizi yapmaya elverişli olup olmadığını incelemek için Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett's Test of Sphericity değerleri kontrol edilmiş (KMO değeri.82 ve Barlett değeri ise .00) ve her iki değer de yeterli olduğu görülmüştür.Bu değerler ölçek maddelerinin faktör analizi yapılabileceğinin göstergesi olarak kabul edilmiştir. Ölçekte faktör yükü 0.32' den büyük olan maddeler sürece katılmıştır. Özdeğeri 1'den büyük olan faktörler üzerinde işlem yapılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2001). Ölçekte yer alan maddelere ilişkin madde toplam test korelasyonları ise Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı hesaplanarak bulunmuştur. Madde atma sürecinde madde toplam test korelasyonu, faktör analizi ve iç tutarlılık katsayısı beraber değerlendirilerek işlem yapılmıştır. Madde toplam test korelasyonu .30'un altında yer alan ve birden çok faktöre yakın yük veren maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Her madde çıkarma işleminden sonra tekrar madde toplam test korelasyonu hesaplanmış ve faktör yapısı incelenmiştir. Belirtilen ölçütlere uymayan maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Ölçeğe ait güvenilirlik katsayıları Cronbach Alfa katsayısı kullanılarak hesaplanmıştır. Ölçeğin uygulanmasından sonra elde edilen veriler SPSS 11,5 programı kullanılarak analiz edilmiştir.

BULGULAR

1.Madde Analizi ve Ölçeğin Faktör Yapısının İncelenmesi

Denemelik ölçekte yer alan 40 maddeye ilişkin madde toplam test korelasyonları, ölçeğin faktör yapısı ve güvenilirlik katsayısı Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: 40 Maddeden Oluşan Denemelik Ölçeğin Güvenirlik, Madde - Toplam Test Korelasyonları ve Faktör Analizi Sonuçları

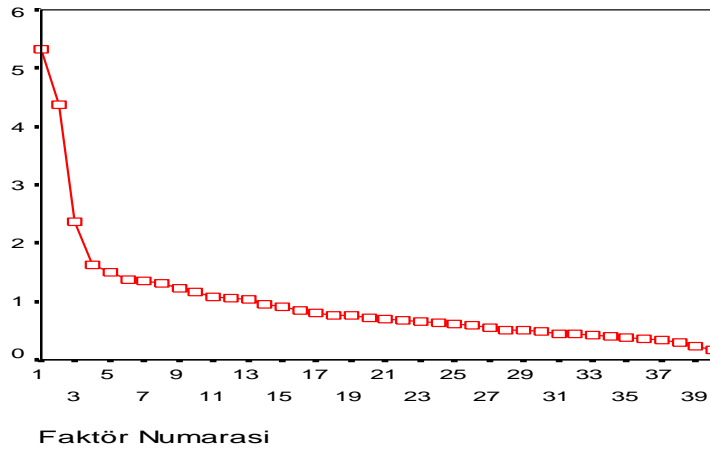
Madde	Madde Toplam Test Korelasyonu	Faktör Yük Dağılımı												
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
S23	,429	,663												
S18	,416	,624						-,319						
S22	,433	,609												
S19	,412	,572				-,381								
S15	,353	,540				,302								
S20	,317	,536												

S24	,398	,516											
S14	,332	,508											-,374
S40	,381	,497						,389					
S16	,308	,469											
S32	,281	,459								,382			-,342
S4	,243	,351											
S3	,339		,812										
S1	,351		,693										
S28	,126		,682										
S26	,309		,646										
S29	,243		,613										
S9	,359	,354	,588										
S27	,073		,536										
S35	-,224		-,489										
S7	,187		-,481	-,362		,348							
S13	,198		,534										-,317
S33	,259	,521	-,527										
S36	,226	,427	-,517										
S31	,105		,390	-,317									-,328
S21	,357	,332	,343										-,314
S34	-,058			,546						,380			
S25	,256			,482									,371
S38	-,138		-,310	,430						,328			
S6	,230	,330				,477							
S8	,229		-,307							,490			
S2	,181									-,395			
S39	,210		-,313							,345			
S11	,090										,500		,487
S5	,252	,305				,305					,337		
S10	,216	,341										-,485	,335
S30	,060										,472		,321
S12	,275	,327										,413	
S37	-,073			,420								-,358	,454

S17	,106					,310		-,374						-,480
Özdeğer	5,325	4,373	2,374	1,626	1,506	1,376	1,359	1,308	1,217	1,166	1,081	1,054	1,031	
Açıklanan Varyans	13,312	10,931	5,936	4,064	3,765	3,440	3,398	3,269	3,042	2,915	2,703	2,635	2,577	
Güvenirlilik	0,6919													

Denemelik ölçeğin iç tutarlılık katsayısı **0,69** olarak bulunmuştur. İç tutarlılık katsayısı madde homojenliğinin de bir göstergesi olarak da kabul edilebileceğinden, ölçekte yer alan bütün maddeler ele alındığında oluşan yapının homojen olmadığı, başka bir deyişle çok faktörlü olduğu söylenebilir. Madde toplam test korelasyonlarının çoğunun 0,30'dan düşük olması, faktör analizi sonucu özdeğeri 1'den büyük olan 13 faktör bulunması, faktörlerin özdeğerlerinin ve açıkladıkları varyansların birbirine yakın olması çok faktörlü bir yapı olabileceğini destekleyen bulgulardır. Çok faktörlü yapı olabileceğinin diğer bir göstergesi olarak da Şekil 1'de sunulan özdeğer grafiğindeki birden çok kırılma ele alınabilir.

Şekil 2 : Özdeğer Grafiği

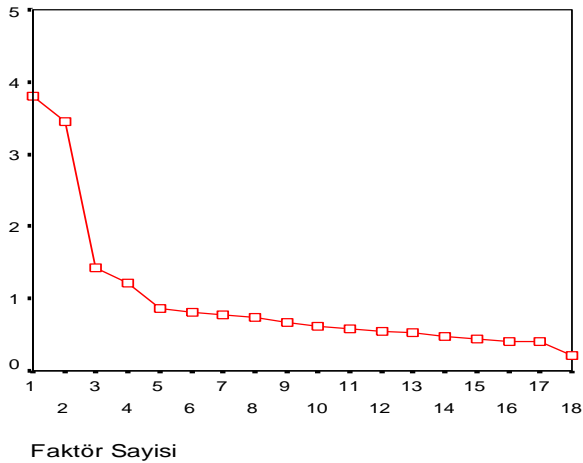
Daha önce belirtilen kriterleri sağlamayan maddeler her analiz sonunda atılmıştır. Temel bileşenler faktör analizine ek olarak, madde öbekleşmelerini daha anlamlı kıldığı için, Varimaks rotasyonu yapılmıştır. Madde atım sürecinin sonundaki ölçeğin faktör yapısı Tablo 2 de belirtilmiştir.

Tablo 2:

Madde No	Madde Toplam Test Korelasyonu	Faktör Yük Dağılımı			
		1	2	3	4
S3	,8145	,896			

S1	,6899	,794			
S26	,6218	,733			
S9	,5783	,690			
S28	,5396	,677			
S29	,5279	,663			
S21	,3186	,443			
S23	,5845		,730		
S19	,5661		,728		
S24	,4807		,696		
S22	,5018		,665		
S18	,5277		,624		
S15	,5187			,808	
S14	,4265			,728	
S16	,3948			,648	
S8	,4583				,806
S7	,4937				,751
S39	,3397				,596
Özdeğer		3,614	2,624	1,866	1,791
Açıklanan Varyans		20,079	14,578	10,364	9,949
Güvenirlilik		0,8318	0,7602	0,6134	0,6194

Şekil 2: Ölçeğin Son Haline İlişkin Özdeğer Grafiği

Tablo 2 ve Şekil 2 incelendiğinde ölçeğin 4 faktörlü bir yapıya sahip olduğu görülebilir. Oluşan faktörlerin özdeğerlerinin arasında ve açıkladıkları varyansların arasında aşırı kopuşlar yoktur. Her bir faktör için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ve madde toplam test korelasyonları ayrı ayrı hesaplanmıştır. Buna bağlı olarak ölçeğin son halinde kalan bütün maddelerin ayırt edici olduğu söylenebilir.

Madde atım süreci sonunda 18 madde kalmıştır. Bulunan faktörlerde yer alan maddeler ve bu faktörlerin adlandırılması aşağıda sunulmuştur.

1.Faktör

1.Faktör ; 1., 3., 9., 21., 26., 28. ve 29. maddelerden oluşmaktadır. Bu maddeler şu şekildedir.

1. Öğretmenin en önemli özelliği rehberliktir
3. Çatışma ortaya çıktığında öğretmen öğrencilerle birlikte kabul edilebilir bir çözüm yolu bulmalıdır
9. Disiplin sorunları ortaya çıktığında öğretmen adaletli davranmalıdır
21. Öğretmen dersin nasıl işleneceğine öğrencileri ile birlikte karar verir
26. Öğretmenlerin çalışmaları denetlenmelidir
28. Öğrencilerin her görüşü dikkate alınmamalıdır
29. Okullarda demokrasinin tam olarak işlediği söylenemez

Bu faktör “öğretmenin demokratikliği” olarak adlandırılmıştır. Çünkü maddeler öğretmenin kendi demokratik davranış ve tutumları ile ilgilidir.

2.Faktör

2.Faktör 18., 19., 22., 23.ve 24. maddelerden oluşmaktadır. Bu maddeler şu şekildedir:

18. Öğretmen öğrenci görüşlerini dikkate alır
19. Öğretmen öğrencilerin problemleri ile ilgilenir
22. Öğrencilerin birbirleri ve öğretmenleriyle rahat iletişim kurabileceği ortam sağlanır
23. Öğretmen ders işlerken öğrencilerin aktif olacağı yöntem ve teknikleri kullanır
24. Öğretmen öğrencileri ile okul dışı etkinlikler düzenler

Bu faktör “öğrenciye dönük demokratiklik” olarak adlandırılmıştır. Çünkü öğrencinin demokratik katılımına ilişkin maddeler yer almaktadır.

3. Faktör

3. Faktör 14., 15., ve 16. maddelerden oluşmaktadır. Bu maddeler şu şekildedir:

14. Sınıfta öğretmen her öğrenciye eşit yaklaşmalıdır
15. Öğretmen ve öğrenciler birbirlerine saygı duymalıdır
16. sınıflar katılımcı ve sürdürülebilir kurallarla yönetilmelidir

Bu faktör “sınıf yönetimi” olarak adlandırılmıştır. Çünkü sınıf içi süreçlere ilişkin maddeler yer almıştır.

4. Faktör

4. Faktör 7., 8.ve 39. maddelerden oluşmaktadır. Bu maddeler şu şekildedir:

7. Öğrenciler öğretmeni rahatça eleştirebilmelidir
8. Öğrenciler birbirlerini rahatça eleştirebilmelidir
39. Öğretmen sınıfta öğrencilerin tartışmalarına ortam hazırlamalıdır

Bu faktör “ifade özgürlüğü” olarak adlandırılmıştır. Çünkü öğrencilerin kendilerini özgürce ifade edebilme yollarına ilişkin maddeler yer almaktadır

2. Güvenirlik Çalışmaları

Tablo 3’te bileşenlere ait güvenirlik katsayıları verilmiştir.

Tablo 3: Faktörlere Ait Güvenirlik Katsayıları

FAKTÖR	MADDE SAYISI	CRONBACH ALFA
Öğretmenin Demokratikliği	7	0,8318
Öğrenciye Dönük Demokratiklik	5	0,7602
Sınıf Yönetimi	3	0,6134
İfade Özgürlüğü	3	0,6194

Tablo 3 incelendiğinde ilk iki faktörün güvenirlik katsayısı kabul edilebilir nitelikte olmakla beraber son iki faktörün güvenirlik katsayısı kabul edilebilir sınırın altındadır. Bunun nedenlerinden birinin son iki faktörün her birinde üçer madde yer alması olabilir. Çünkü güvenirlik katsayısı madde sayısının bir fonksiyonudur ve madde sayısı arttıkça güvenirlik katsayısı da bir noktaya kadar artış gösterir. Bu nedenle son iki faktörün güvenirliğini arttırmak için, ilgili kapsamlar dahilinde daha sonraki çalışmalarda madde eklenmesi önerilebilir.

3. Geçerlik Çalışmaları

Ölçek maddelerinin geliştirilmesinde ilgili alan yazın incelenmiştir. Ayrıca uzman kanısı alınmıştır. Benzer araştırma sonuçlarından faydalanılmıştır. Böylece kapsam ve yapı geçerliği sağlanmıştır. Ayrıca, bulunmuş olan faktörlerin birbirleriyle olan ilişkileri de Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 4: Faktörler Arası Korelasyonlar

		1	2	3	4
1	Pearson M.Ç.K.K	-			
2	Pearson M.Ç.K.K	0,111(*)	-		
3	Pearson M.Ç.K.K	0,051	0,411(**)	-	
4	Pearson M.Ç.K.K	-0,161(**)	0,303(**)	0,199(**)	-

*p< 0,05

** P <0 ,001

Tablo 4’e göre; faktörlerin birbirleriyle genellikle düşük düzeyde pozitif ilişki gösterdiği söylenebilir. Bu bulgu da faktör analizi sürecinde yapılan varimaks döndürmesinin doğruluğuna işaret etmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ölçeğin güvenilirliği için madde analizine bağlı olarak hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları birinci faktör için .83, ikinci faktör için .76 üçüncü .61 ve dördüncü faktör için .61 ve ölçeğin bütünü için ise .74’dür. DEÖ’ nin dört faktörü ve ölçeğin toplam puanı arasında orta ve yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı ilişkiler görülmektedir. Cronbach Alpha ile hesaplanan güvenilirlik katsayıları, tüm alt ölçekler için .61 ile .83 arasında değişmektedir. Araştırmalarda kullanılabilecek ölçme araçları için öngörülen güvenilirlik düzeyinin .70 olduğu (Anastasi, 1982; Tezbaşaran, 1997) dikkate alınırsa, ilk iki güvenilirliklerinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Son iki faktör içinde madde sayısının arttırılması önerilebilir. Ancak ölçeğin gereken güvenilirliği kabul edilebilir olduğundan ölçek öğretmen adaylarının demokratik eğilimlerini belirlemede kullanılabilir. Ölçeğin tüm alt boyutlarına ilişkin güvenilirlik düzeyinin yeterli olduğu söylenebilir. Demokratik Eğilim Ölçeği’nin 4 alt boyutlu olduğu görülmekle beraber, son iki boyutta yer alan madde sayısının az olduğu da görülmektedir. Daha sonra yapılacak olan çalışmalarda bu boyutlara ilişkin ek madde yazımı hem geçerlik hem de güvenilirlik açısından faydalı olacaktır denilebilir. Demokratik Eğilim ölçeği’nin ölçüt-bağıntılı geçerliği yapılan uygulamalarla sağlanmıştır.

Öğretmen adaylarına demokratik anlayış ve yaşam biçiminin okullarda kazandırılması önemlidir. Çünkü toplumsal yaşamın temelini demokratik davranışlar ve bireylerin birbirine saygı temelindeki ilişkileri oluşturmaktadır. Türk eğitim sisteminde okul ortamında öğretmen etkisi etkin olarak hissedilmektedir. Bu nedenle öğretmen adaylarının demokratik eğilimlerinin belirlenmesi önem kazanmaktadır. Bunun için bir ölçme aracının geliştirilmesine yönelik ihtiyaç ortadadır. Bu amacın gerçekleştirilmesine yönelik hazırlanan ölçeğin faktör yapısı, madde toplam test korelasyonları ve güvenilirlik katsayıları göz önüne alındığında geliştirilmeye çalışılan ölçeğin kullanılabilir düzeyde olduğu söylenebilir.

Ayrıca öğretmen adaylarının DEÖ'e yönelik durumları belirlendikten sonra diğer veri toplama araçları da kullanılarak araştırma genişletilebilir. Demokratik Eğilim Ölçeği, öğretmen adayları dışında sistemde şu andaki öğretmenlere de uygulanabilir. Geliştirilen DEÖ, ilköğretim ve ortaöğretimde görev yapan öğretmenler ile yükseköğretimde görev yapan öğretim elemanlarına yönelik olarak araştırmacılar tarafından kullanılabilir. Bu ölçeğin, öğretmenler ve öğretmen adayları üzerinde, farklı değişkenlerle araştırmalarda kullanımı sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, B. & Turan, M. (2004). Avrupa birliği uyum sürecinde ilköğretim öğretmenlerinin demokrasi ve demokrasi eğitime bakış açısı. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu* bildiriler kitabı içinde (ss.386-396). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları.
- Anastasi, A. (1982). *Psychological testing*. Sixth Edition. Newyork: Mcmillan Pub. G.Inc,
- Aslanargun, E. (2007). Modern eğitim yönetimi anlayışına yönelik eleştiriler ve postmodern eğitim yönetimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 13(50), 195-212.
- Atasoy, A. (1997). İlköğretim ikinci kademede demokrasi eğitimi ve ilköğretim ikinci kademe öğretmen ve öğrencilerinin demokratik tutum ve davranışlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Aydoğan, İ. ve Kukul, F. (2003). Öğretmenler ile öğretim üyelerinin demokratik davranışlarının analizi. *Eğitim Araştırmaları*, 3 (11), 23-32
- Beycioğlu, K & Dönmez, B. (2006). Eğitim yönetiminde kuramsal bilginin üretimine ve uygulamasına ilişkin bir değerlendirme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 12(47), 317-342.
- Bilgen, H. N. (1994). *Çağdaş ve demokratik eğitim*. (2. Baskı). Ankara: MEB Yayınevi.
- Blair, H. (2003). Jump-Starting Democracy: Adult civic education and democratic participation in three countries. *Democratization*. 10 (1), 53-76.
- Buluç, B. (2007). İlk ve orta öğretim kurumlarında okul yöneticilerinin bilgilendirme işlevini gerçekleştirme düzeyleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 5(1), 1-25.
- Büyükkaragöz, S. (1990). *Demokrasi eğitimi*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- Büyükkaragöz, S. (1995). Demokratik eğitim politikası. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 20, s.9-16
- Büyükkaragöz, S. S.; Kesici, Ş. (1998). *Demokrasi ve insan hakları eğitimi*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı.

- Büyükkaragöz, S.S., & Kesici, Ş. (1997a, Kasım). Demokrasi eğitimi konusunda yapılan araştırmalar ve demokratik tutumlar konusunda yapılan araştırmalarda karşılaşılan sorunlar. *Beşinci Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi*, Ankara.
- Büyükkaragöz, S.S., & Kesici, Ş. (1997b). *Öğretmenlerin insan hakları ile ilgili görüşleri ve demokrasi konusundaki tutumları* (Selçuk Üniversitesi Araştırma Fonu.no.024). Konya, Selçuk Üniversitesi.
- Büyükkaragöz, S.S., & Kesici, Ş., & Yılmaz, A. (1995). *Yükseköğretim programları ve demokratik tutumlar*. Ankara: Türk Demokrasi Yayınları.
- Can, N. (2005). Türk milli eğitim sisteminde demokrasi eğitimi ve sorunları. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. 30(321), 31-36.
- Çankaya, D. & Seçkin, O. (2004). Demokratik değerlerinin benimsenmesi açısından öğretmen ve öğretmen adaylarının görüş ve tutumları. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu* bildiriler kitabı içinde (ss.461-466). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları.
- Davies, L. (1999). Comparing definitions of democracy in education. *Compare*, 29 (2), 127-140.
- Davis, O. L. (2003). Editorial does democracy in education still live. *Journal of Curriculum and Supervision*. 19 (1), 1-4.
- Dewey, J. (1916). *Democracy and education*. New York: Free Press.
- Dewey, John. (1996). *Demokrasi ve eğitim* (Çev. M. Salih Otoran). İstanbul: Başarı Yayıncılık.
- Dick, W., Carey, L. and Carey, J. O. (2001). *The systematic design of instruction (Fifth Edition)*. New York: Addison-Wesley Educational Publishers, Inc.
- Dilek, O. (1993). Başarılı öğretmenin özellikleri. *Eğitim*. 5, 52-55.
- Dilekmen, M. (1999). Grupla psikolojik danışmanın öğretmen adaylarının demokratik tutum ve empatik beceri düzeylerine etkisi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi,
- Doğanay, A. & Çuhadar, A. & Sarı, M. (2004). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin demokrasi anlayışlarına ilişkin algılarının değerlendirilmesi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 20-21 Mayıs 2004 Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayını. 362 - 373.
- Duman, T. & Koç, G. (2004). Eğitim fakültesi öğrencilerinin ve öğretim elemanlarının demokratik tutum ve davranışlarına ilişkin görüşleri. XIII. Malatya: İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı 6-9 Temmuz 2004.
- Edwards, C. H. (2008). *Classroom discipline & management (Fifth Edition)*. New Jersey: John Wiley & Sons Publishers
- Ergün, M.; Ergezer, B.; Çevik, İ. ve Özdas, A. (1999). Öğretmenlik meslegine giriş. Ankara: Ocak yayınları
- Ertürk, S. (1970). *On yıl öncesine kıyasla öğretmen davranışları*. Ankara: MEB Yayınları.
- Ertürk, S. (1981). *Diktacı tutum ve demokrasi (Üçüncü Baskı)*. Ankara: Saydam Matbaacılık
- Garrison, W.H. (2003). Democracy, experience and education, *Phi Delta Kapan*. March, 2003. 525 - 529.
- Gary, P. (2002). Democracy in the classroom, *Education*. 123, 1.
- Genç, S. Z. & Kalafat, T. (2008). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile empatik becerilerinin değerlendirilmesi üzerine bir araştırma. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 211-222
- Gökçe, F. (2005). *Devlet ve eğitim (3. Baskı)*. Ankara: Tek Ağaç

- Gömlüksiz, M. (1988). Demokratik bir sınıf ortamı açısından Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim elemanlarının ve öğrencilerinin davranışlarının değerlendirilmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi
- Gözütok, F. D. (2004). *Öğretmenliği geliştirim (2. Baskı)*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gözütok, F. D. (1995). *Öğretmenlerin demokratik tutumları*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- Gutek, G. L. (2001). *Eğitimin felsefi ve ideolojik temelleri* (Çer.:N. Kale), Ankara: Ütopya Yayınevi
- Gürşimşek, I. & Göregenli, M. (2004). Öğretmen adayları ve öğretmenlerde demokratik tutumlar, değerler ve demokrasiye ilişkin inançlar. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu* bildiriler kitabı içinde (ss.77-85). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları.
- Hotaman, D. (2010). Demokratik eğitim: Demokratik bir eğitim programı. *Kuramsal Eğitimbilim*, 3 (1), 29-42, 2010 www.keg.aku.edu.tr
- Karadağ, E., Baloğlu, N. & Yalçınkayalar, P. (2006). İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutumları ile öğretmenlerin demokratik değerleri üzerine ilişkisel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4 (12), 65-82.
- Karahan, T. F.; Sardoğan, M. E.; Özkamalı, E. ve Dicle, A. N. (2006). Öğretmen adaylarında demokratik tutum, nevrotik eğilimler ve kendini gerçekleştirme, *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 149-158.
- Karakütük, (2001). *Demokratik laik eğitim (Çağdaş Toplum Olmanın Yolu)*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Karpat, K.H. (1996). *Türk demokrasi tarihi*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Kavak, Y. (1986). Eğitim fakültelerindeki öğretim elemanlarının yeterlilikleri ve eğitim ihtiyaçları. Ankara: H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Kepenekçi, K. Y. (2003). Demokratik okul, *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 11, 44-53
- Kesici, Ş. (2006). Demokratik olmayan öğretmen inanç ölçeğinin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması, *Eğitim Araştırmaları Dergisi (Eurasian Journal of Educational Research)*, 6(24), 143-152.
- Kıncal, R.Y. & Uygun, S. (2006). Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesi uygulamalarının değerlendirilmesi. *Milli Eğitim*. (171), 31-42.
- Levin, B. (1998). The educational requirement for democracy. *Curriculum Inquiry*. 28 (1), 57-59.
- Marri, R. Anand. (2005). Building a framework for classroom-based multicultural democratic education: *Learning From Three Skilled Teachers, Teachers College Record*, 107, 5, 1036-1059.
- Miser, R. (1991). Demokrasi eğitimi ya da eğitim için demokrasi, *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24, 50-53.
- Rowland, S. (2003). Teaching for democracy in higher education. *Teaching in Higher Education*, 8, 1, 89-101.
- Sentora, E.D. (2006). Narrating democratic education. *Social Studies Research and Practice*, www.socstrp.org 1, 1, 17-29 (Erişim tarihi; 23 Mart 2010).
- Shechtman, Z.(2002). Validation of the democratic teacher belief scale (DTBS). *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 9, 363-377.
- Smith, P. L. and Rogan, T.J. (2005). *Instructional Design (3rd Edition)*, New York: Willey Publishing Inc.
- Tabachnick, B.G. & Fidell L. S. (2001) *Using multivariate statistics*. Needham Heights: Allyn&Bacon
- Tanrıoğen, A. & Yücel, Z. (2006). İlköğretim okulu yöneticilerinin yetki kullanımında yaşadıkları sorunlar. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. (21), 55-66.
- Tarrant, J. M. (1989). *Democracy and education*. Aldershot: Avebury, 86-88.

TDK.(1992). Türkçe Sözlük (II Cilt), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Tezbaşaran, A. (1997). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Tezcan, M. (1981). *Kuşaklar çatışması: okuyan ve çalışan gençlik üzerine bir araştırma*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.

Touraine, A. (2002). *Demokrasi nedir?* (Çev: O. Kunal). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yağcı, E. (1997). Sınıf içi demokratik öğretimin öğrenci erişisi ve akademik benlik kavramına etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 13: 171-179.

Yeşil, R. (2003). Demokratik eğitim ortamının insan hakları temeli. *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2): s.45-54

Yurtseven, R. (2003). Ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin demokratik tutumları. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Ek:1: ÖĞRETMEN ADAYI DEMOKRATİK EĞİLİM ÖLÇEĞİ

DEMOKRATİK ÖĞRETMEN	Hiç Katılmıyorum	Çok Az Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Oldukça Fazla katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.Öğretmenin en önemli özelliği rehberliktir					
2. Çatışma ortaya çıktığında öğretmen öğrencilerle birlikte kabul edilebilir bir çözüm yolu bulmalıdır					
3. Öğrenciler öğretmeni rahatça eleştirebilmelidir					
4. Öğrenciler birbirlerini rahatça eleştirebilmelidir					
5. Disiplin sorunları ortaya çıktığında öğretmen adaletli davranmalıdır					
6. Sınıfta öğretmen her öğrenciye eşit yaklaşmalıdır					
7. Öğretmen ve öğrenciler birbirlerine saygı duymalıdır					
8. Sınıflar katılımcı ve sürdürülebilir kurullarla yönetilmelidir					
9. Öğretmen öğrenci görüşlerini dikkate alır					
10. Öğretmen öğrencilerin problemleri ile ilgilenir					
11. Öğretmen dersin nasıl işleneceğine öğrencileri ile birlikte karar verir					
12. Öğrencilerin birbirleri ve öğretmenleriyle rahat iletişim kurabileceği ortam sağlar					
13. Öğretmen ders işlerken öğrencilerin aktif olacağı yöntem ve teknikleri kullanır					
14.Öğretmen öğrencileri ile okul dışı etkinlikler düzenler					
15. Öğretmenlerin çalışmaları denetlenmelidir					
16. Öğrencilerin her görüşü dikkate alınmamalıdır					
17. Okullarda demokrasinin tam olarak işlediği söylenemez					
18. Öğretmen sınıfta öğrencilerin tartışmalarına ortam hazırlamalıdır					